

*О.М. ЯЦЕНКО, кандидат економічних наук, докторант
Житомирський національний агроекологічний університет*

Методологічні засади глобалізації, її фактори і детермінанти

Імперативні тенденції сучасного розвитку світового суспільства знаменуються «епохою біфуркацій», «глобальною ерою», «мета-економікою», «епохою модернізації», «ною економікою», відмітною ознакою якого стала його глобальна природа. Глобалізація є еволюційним процесом планетарного масштабу і системного характеру, її стрижневими засадами є відкритість економік, інтеграція, уніфікація, стандартизація в економіко-політичних і соціокультурних сферах, а результатом відповідних процесів є загальновідомий синергетичний ефект, який ґрунтується на загальній теорії динамічних систем, здатних самоорганізуватися.

Глибинні трансформації торкнулися економік переважної більшості країн світу, виник глобальний ринковий механізм, закони якого поширюються на світових ринках капіталів, товарів, послуг і праці. Сучасна глобальна економічна система відзначається складною структурою, глобалізацією господарського життя, виникненням значної кількості наддержавних інституційних організацій із уніфікованим механізмом управління й регулювання, прискоренням науково-технологічних змін, інтелектуалізацією та інформатизацією світової економіки, стандартизацією якості товарів і послуг, лібералізацією торгівлі, зростанням кількості суб'єктів міжнародних економічних відносин та політичних, соціальних і економічних транснаціональних мереж, глобалізацією попиту й пропозиції, поляризацією розвитку держав і суспільств. Відповідно до неоліберальної теорії двигуном глобалізації виступає сучасний капіталізм.

Тенденції, особливості та проблеми глобалізації привертають увагу значної кількості відомих зарубіжних і вітчизняних уче-

них. Вагомий внесок у становлення й обґрунтування фундаментального підходу відносно феномену глобалізації та її наслідків здійснили відомі зарубіжні вчені й практики – Р. Робертсон, Дж. Сорос, Дж. Стігліц, Г. Томсон, К. Уолтс та ін. Серед вітчизняних дослідників у даному напрямі працюють Л. Антонюк, О. Білорус, В. Власов, В. Геєць, Д. Лук'яненко, Ю. Пахомов та ін. Дослідження науковців відзначаються міждисциплінарним і системним підходом до явища глобалізації, встановлення хронологічних меж та наслідків цього процесу.

Метою статті є системне дослідження теоретико-методологічних засад феномену глобалізації, ідентифікації її як об'єкта, визначення особливостей і з'ясування домінуючих підходів відносно природи сприйняття глобалізації.

Процес пізнання, тобто теоретичне обґрунтування й логіка вивчення феномену глобалізації, має два взаємозв'язані процеси: структурно-диференціальний і рівневодиференціальний. Суть першого полягає в узагальненні поняття явища, його хронології, різноаспектного прояву в усіх сферах суспільного буття, для другого провідним є діалектичний підхід, принцип виділення ієрархічних рівнів, декомпонування системи на елементи й вивчення окремо взятих.

Методологічний зріз глобалізації має два рівні: теоретичний та емпіричний. Перший є визначальним і провідним. Поки ми не дізнаємося й не зрозуміємо, що являє собою той чи інший об'єкт в його концептуальному, цілісному вигляді, доти не зможемо дізнатися та зрозуміти його справжнє значення і призначення. Другий рівень – емпі-

ричний. Він виконує уточнювальні функції першого рівня¹.

Навколо суті, природи походження поняття «глобалізація» та її наслідків для суб'єктів господарювання та держав відбувається ряд глибоких дискусій, які іноді мають діаметрально протилежні обґрунтування й пояснення. Не дивно, що інколи суспільні сили всіляко вітають і пропагують економічну глобалізацію, тоді як інші виступають з її гострою критикою².

Наукове осмислення будь-якого явища чи процесу починається з ідентифікації об'єкта та визначення його сутності. З методологічного погляду, вивчаючи феномен глобалізації необхідно, насамперед, розглянути досліджувану дефініцію. Якщо говорити про етимологію поняття і походження слова глобальний, то воно бере початок від французького «global» – всезагальний та від латинської «globus» – куля, і має значення, поперше, – що охоплює всю земну кулю, всесвітній, а по-друге, – всебічний, повний, загальний, універсальний³.

Ґрунтовне теоретичне осмислення й обговорення поняття глобалізації припадає на 60-ті роки ХХ ст., проте наукового консенсусу щодо його остаточної дефініції та хронологічної визначеності не досягнуто до нинішнього часу. Прийнято вважати, що уперше термін «глобалізація» запровадив Т. Левіт у 1983 році. Він застосував його для характеристики феномену злиття ринків окремих продуктів, що виробляються великими ТНК⁴.

У найпростішому сенсі глобалізація означає розширення, поглиблення і прискорення світової взаємозв'язаності⁵. Й. Ренстіх трактує глобалізацію як процес зростання розмаху й глибини взаємодії та взаємозале-

жності між соціальними одиницями в глобальній світосистемі⁶. Подібні погляди притаманні вченню Б. Джилза й В. Томпсона, відповідно до яких глобалізація – це «укрупнення локальних процесів у напрямку граничних обмежень, накладених розміром планети Земля»⁷. На думку Д. Хелда, глобалізація передбачає, що політична, економічна і соціальна діяльність стають всесвітніми за своїми наслідками⁸.

Видатний німецький вчений У. Бек під глобалізацією розуміє феномен виникнення єдиного загальнопланетного фінансового, інформаційного і виробничо-технологічного господарства. При цьому він наголошує на транспарентності кордонів, зазначаючи, що глобалізація означає пізнане на досвіді знищення меж повсякденної діяльності в різних сферах господарювання, інформації, екології, техніки, транскультурних конфліктів і громадянського суспільства, означає, таким чином, щось у принципі давно знайоме й одночасно складне для розуміння, щось таке, що з нескромною силою змінює наше повсякденне життя і примушує усіх пристосовуватися й відповідати на ці зміни⁹.

Важко не погодитись із Б. Баді, який визначає три виміри феномену глобалізації: як історичний процес, як гемологізацію світу, як зростаючу взаємозалежність у світі, але при цьому наголошує на тому, що глобалізація – це життя за єдиними принципами, єдиними цінностями, єдиною поведінкою, що в епоху глобалізації відбувається ослаблення національних господарств¹⁰. Цікавою є думка, що поняття «глобальне село» формується на планеті як результат прискорення на всіх рівнях людської організації, що базується на новітніх технологіях¹¹.

¹ Бухтеев Н.И. Методологические аспекты изучения глобализации / Н.И.Бухтеев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.zinoviev.ru/ru/conference/bukhteev.html>

² Трунин С.Н. Структурные сдвиги в мировой экономике в условиях глобализации / С.Н. Трунин // Экономическая теория на пороге XXI века. – Глобальная экономика ; под ред. Ю.М. Осипова, С.Н. Бабурина, В.Г. Белолипецкого, Е.С. Зотовой. – М.: Юрист, 2003. – С. 378.

³ Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 1 / Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – С. 264-265.

⁴ Глобалізація: взгляд с периферии / отв. ред. С. Хоменко. – К.: Агентство гуманит. технологий, 2002. – С.7.

⁵ Гелд Д. Глобальні трансформації: Політика, економіка і культура / Д. Гелд, Е. Мак Грю, Д. Голдблатт і Дж. Перратон; [пер. з англ. В. Курганський і В. Сікора]. – К.: Фенікс, 2003. – С.37.

⁶ Rennstich J. K. Three steps in globalization / Joachim Karl Rennstich // Gills B. K. and Thompson W. R. (eds). Globalization and Global History / Barry K. Gills, William R. Thomson. – New York: Routledge, 2006. – P. 203–232.

⁷ Там само.

⁸ Хелд Д. Глобалізація / антиглобалізація / Д. Хелд [пер. з англ. І. Андрущенко]. – К.: К.І.С., 2004. – С. 23.

⁹ Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / Ульрих Бек; [пер. с нем. А. Григорьева и В. Седелькина]. – М.: Прогресс – Традиция, 2001. – С. 28.

¹⁰ Экономическая теория на пороге XXI века. – Глобальная экономика ; под ред. Ю.М. Осипова, С.Н.Бабурина, В.Г.Белолипецкого, Е.С. Зотовой. – М.: Юрист, 2003. – С. 384.

¹¹ Globalization. Stanford Encyclopedia of Philosophy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://plato.stanford.edu/entries/globalization/>

Систематизація досліджень щодо феномену глобалізації дає змогу виділити три

концептуально полярні позиції відносно її сприймання (рис. 1).



Рис. 1. Сучасні концептуальні позиції відносно природи глобалізації

Джерело: Систематизовано автором.

Суть *першого концептуального підходу* зводиться до фундаментальної реконфігурації світової системи на кшталт західної моделі розвитку із виключно успішним варіантом розвитку в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Базисом виступає неоліберальна теорія. *Друга позиція* ґрунтується на еволюційності, довгостроковості, винятковості, суперечливості, непрогнозованості трансформаційного процесу і відносній його новизні, необхідності адаптації на макроекономічному рівні національних інститутів до наднаціональних, на мікроекономічному – інтеграції із міжнародними інституціями, на локальному – локальне пристосування до нових умов. Не вбачається створення єдиної світової системи (співтовариства і/або держави), а наголошується на новій світовій стратифікації. *Остання позиція* найбільш песимістична, основний акцент, прямо чи опосередковано, робиться на лібералізації цінностей, що нав'язуються країнами цивілізаційними лідерами, насамперед США, а позитивні результати процесу

глобалізації розглядаються як побічний результат, а не мета.

Авторські узагальнення різноманітних підходів до визначення характерних рис і ознак феномену глобалізації дають право, по-перше, розцінити її як багатовимірну, складну динамічну систему; по-друге, визначити з теоретико-методологічного погляду її сутнісні особливості (рис. 2). При дослідженні періодизації глобалізації використані частково дослідження Р. Робертсона, а саме – ми поділяємо думку відомого американського економіста і політолога стосовно початку відліку зазначеного процесу¹.

Доволі цікавою та безкомпромісною є праця Д. Сороса «Криза глобального капіталізму», де він зазначає, що глобальна капіталістична система розпоряджається нашим життям так само, як і будь-який режим розпоряджається життям людей.

¹ Робертсон Р. Глокалізація: часопростір і гомогенність-гетерогенність / Р. Робертсон // Глобальні модерності; [за ред. М. Фрезерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона]: статті / Роланд Робертсон. – К.: Ніка-Центр, 2008. – С. 48-72.

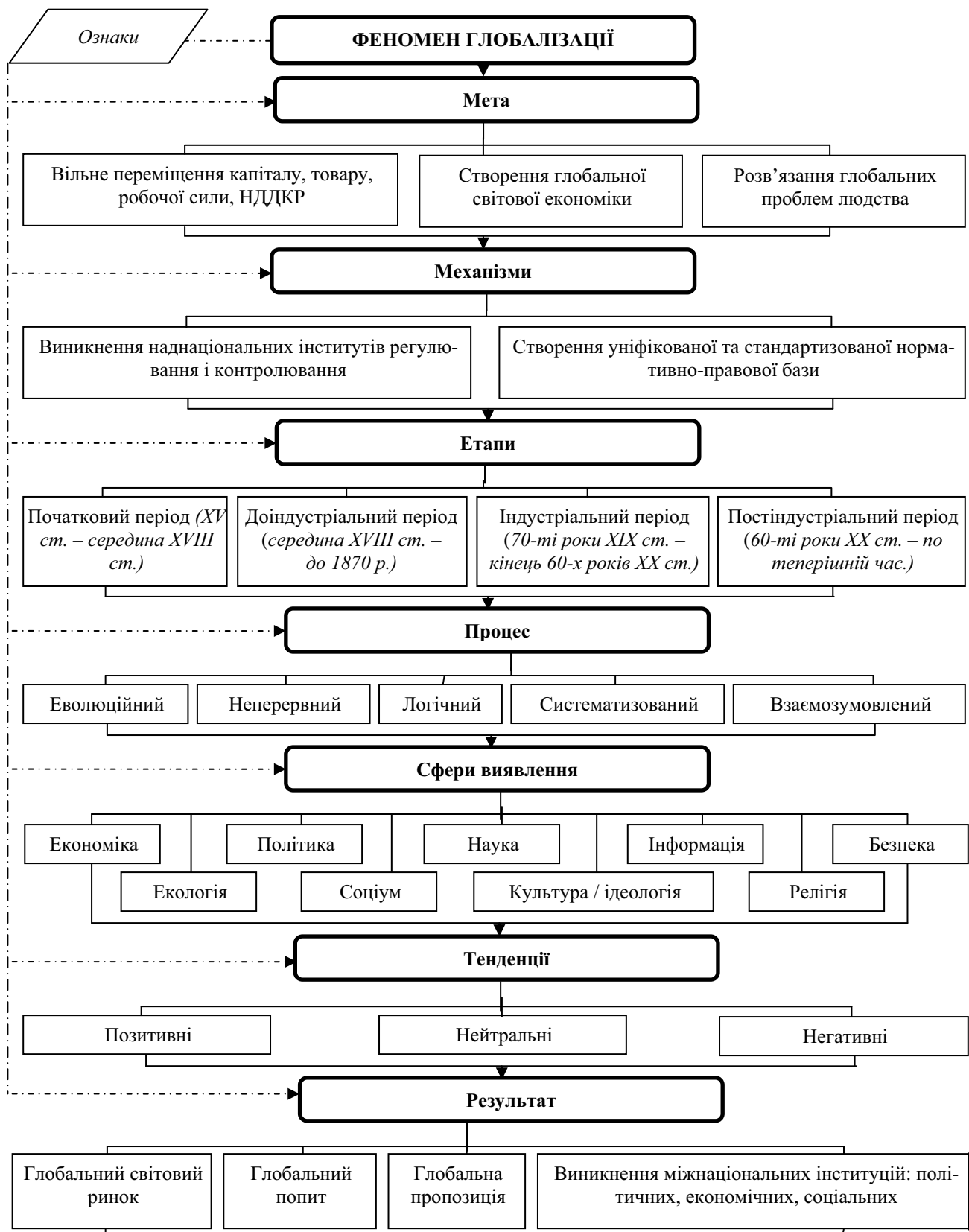


Рис. 2. Методологічні особливості феномену глобалізації

Джерело: Власні дослідження.

Капіталістичну систему можна порівняти з імперією, глобальнішу за своїм обсягом, ніж будь-яка попередня. Вона править усією

цивілізацією і, подібно до інших імперій, вважає варварами тих, хто перебуває по той бік її мурів. Це не територіальна імперія,

оскільки вона не має суверенітету чи його зовнішніх атрибутів. Більшість її суб'єктів навіть не усвідомлюють свою підвладність їй. Що характерно для імперії, вона поділяється на центр і периферію, причому центр має прибуток за рахунок периферії. Глобальна капіталістична система виявляє певні імперіалістичні тенденції. Вона домагається експансії й не заспокоїться, поки залишатимуться незадіяні ринки та ресурси¹. Д. Сорос зазначає, що безоглядна віра в ринкові сили робить нас сліпими до порушень стабільності в ключових галузях і що внаслідок ланцюгової реакції ці порушення спричинили нинішню кризу, яка потенційно здатна дуже поглибитися. Сучасний американський фінансист виступає противником «ринкового фундаменталізму» й вихід із складної кризової ситуації вбачає у прийнятті концепції відкритого суспільства². До подібних висновків у результаті досліджень приходить С. Стрейндж, який відзначає, що у новому світі глобальний ринок підточує основи суверенності. Ринок повільно звужує сферу діяльності національних урядів, залишаючи їм усе менше простору для маневру. Водночас глобалізація підточує демократичний контроль. Починають діяти закони вільного ринку, а не національних парламентів³.

Глобальні процеси еволюційно створили загальнопланетарні контури оберненого зв'язку, які уможливають відновлення планетарної рівноваги при відносно незначних зовнішніх збуреннях, що відбуваються в тому чи іншому регіоні. Це свідчить про виникнення нової ситуації в світовому господарстві, котре становить єдину глобальну економічну систему, яка саморегулюється на основі механізмів оберненого зв'язку⁴. Відомий вітчизняний дослідник В. Власов робить акцент на глобальному характері проблем сучасності, які загрожують людству серйозним регресом, потребують термінового й невідкладного розв'язання та вима-

гають для свого рішення спільних дій світового співтовариства⁵.

Множинність, багатоаспектність, багатогранність і багатоукладність процесу глобалізації зумовлюють розрізненість поглядів щодо її дефініції, хронологічної конкретизації, результативності та впливу на суспільство в цілому й суб'єктів господарювання зокрема. Варто погодитись із дослідженнями, в яких зазначається полярний прояв глобалізації. Узагальнення досліджень зарубіжних і вітчизняних учених дає змогу зробити висновок, що єдиний процес не запрограмований і скоординований, а комплексний. Спроба відобразити вимірність глобалізації здійснена на рисунку 3.

Глибинні сучасні глобалізаційні трансформації у світовій економічній системі зумовлені: *по-перше*, збереженням і прагненням утримати лідируючі світові позиції в усіх сферах країнами – цивілізаційними лідерами (держави так званої «тріади» або «центру» – Сполучені Штати Америки, країни Європейського Союзу, Японія) за рахунок використання природного, економічного та інтелектуального потенціалу країн-аутсайдерів («периферії», «лузерів»); *по-друге*, дедалі помітнішою зміною позиціонування світових домінант, біполярний світ стає багатопольярним, зсув відбувається за рахунок швидкого економічного піднесення нових індустріальних країн (Південна Корея, Тайвань, Гонконг, Таїланд, Сінгапур, останнім часом все частіше сюди відносять Росію), країн, які розвиваються (так звана геоекономічна агломерація – Китай, Індія, Бразилія, Аргентина, Венесуела), й потужним та динамічним розвитком їх експортоутворювальних галузей, які впевнено займають світові ринкові сегменти і впливають на формування глобального попиту і пропозиції; *по-третє*, посиленням процесу транснаціоналізації господарського життя, що проявляється у поглибленні геополітичної й геоекономічної глобалізації, загостренні кризових явищ у соціальній, екологічній, економічній сферах; *по-четверте*, продовженням міжнародних інтеграційних процесів і наростанням внутрішніх суперечностей у межах їх угруповань; *по-п'яте*, подовженням тен-

¹ Сорос Д. Криза глобального капіталізму / Д. Сорос. – К.: Основи, 1999. – 260 с.

² Сорос Д. Відкрите суспільство: реформування глобального капіталізму / Д. Сорос. – К.: Основи, 2000. – 300 с.

³ Strange. S. The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy. – Cambridge, 1996. – P. 4.

⁴ Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації / Л.Л. Антонюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 276 с.

⁵ Власов В.І. Глобалізація і глобальна продовольча проблема / В.І.Власов // Економіка АПК. – 2004. – №1. – С. 7-11.

денцій економічної регіоналізації, що є протилежним процесом щодо глобалізації, проте посилюючим її вплив через горизонталь-

но й вертикально інтегровані міжнародні організаційні структури та регіонально-континентальну консолідацію.

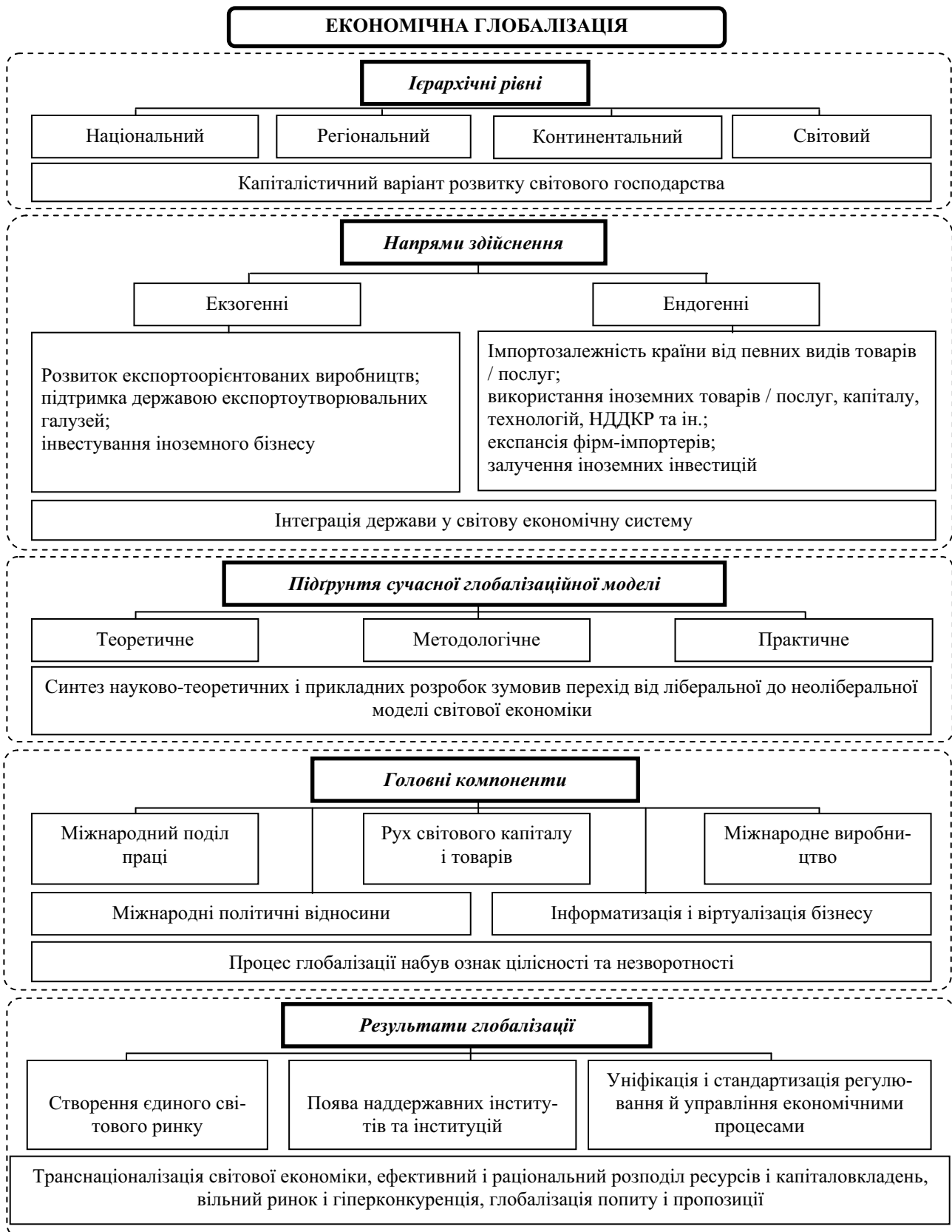


Рис. 3. Виміри економічної глобалізації

Джерело: Власні дослідження.

Вивчення науково-теоретичних підходів західних, східних і вітчизняних дослідників дає можливість зробити висновок, що явище глобалізації має планетарний масштаб та світ у цілому розглядається як цілісна система з основними його структурними елементами: геополітикою, гео економікою, геосоціологією і гео екологією, які взаємозв'язані та взаємозумовлені. Як базові параметричні характеристики при аналізі глобалізації, що є центральною тенденцією сучасності, можна виділити фінансово-економічні, організаційно-політичні, інноваційно-виробничі, інформаційно-технологічні, соціально-культурні та еколого-безпечні процеси. В таких умовах відкриваються нові перспективні можливості та, водночас, значні ризики і загрози, адже світова глобальна економіка до цього часу залишається обмеженою за планетарним масштабом і відзначається обмеженими можливостями саморегулювання й самовідтворення. Глобалізація стимулює удосконалення існуючих і впровадження модерних економічних інструментів, механізмів та технологій. Узагальнення проявів глобалізаційної трансформації світогосподарських процесів дає змогу виділити позитивні й негативні її наслідки (рис. 4).

Наслідки глобалізаційних трансформацій безпосередньо впливають і на Україну. В. Гесць відзначає, що серед загальних трансформаційних процесів, які домінують у світі та впливають на хід перетворень в економіці України, визначальною є глобалізація, посилення взаємозалежності у світі й поглиблення інтеграційних процесів¹.

З'ясовані методологічні особливості дають змогу стверджувати, що глобальність – це сучасна доктрина, яка характеризує нинішню упорядкованість світової системи, глобалізація є процесом, що характеризує відповідні тенденції розвитку, а глобалізмом прийнято називати напрям у науці, який пояснює сучасний розвиток світу у цілому в умовах глобалізаційної трансформації. З приводу досліджуваного феномену показо-

вою є думка Р. Робертсона, відповідно до якої глобалізація є й об'єктивним процесом стиснення усього світу, і суб'єктивним процесом усе більшого усвідомлення світу як єдиного цілого

Таким чином, у результаті глобалізації світова економіка стає єдиною цілісною, функціонально та інституційно структурованою багаторівневою системою, елементи якої стають глобальною мережею комплементарних, взаємозалежних, економічно й політично інтегрованих національних економік, які мають асиметричний розвиток. Глобальна економічна асиметрія викликана різницею інвестиційних, виробничих, технологічних, фінансових, торговельних, інституційних, інфраструктурних, інформаційних потенціалів. Основним завданням у відповідній ситуації стає боротьба за повноцінне функціонування у довгостроковій перспективі, мінімізація фінансово-економічних, соціально-демографічних, політичних і екологічних ризиків із паралельним збереженням та створенням конкурентних переваг, які здатні убезпечити її подальший розвиток і адаптацію до глобальної економіки й забезпечити конкурентоспроможність власної національної економічної системи та її складових – регіональних економік в особі усіх суб'єктів ринку.

Глобальна економіка багатовимірна та недосконала, проте вона забезпечує глобальну мобільність, ринкову уніфікацію, регуляторну гармонізацію і стандартизацію, доступність всіх видів ресурсів, інноваційних розробок, технологій, інформації. Основним інтегруючим елементом глобальної економічної системи стає ринок і його структурно-галузеві сегменти. В умовах глобалізації економіки змінюється роль держави, ця трансформація має два аспекти – політичний та господарський. Перший проявляється у гармонізації національної нормативно-правової бази і системи щодо міжнародних вимог, а другий – в оптимізації участі держави у змаганні за провідні позиції у світовій економіці. В умовах глобальної конкуренції перед урядами держав постає глобальне завдання: як знівелювати ризики та одержати вигоди в усіх секторах національного господарства від процесу світової глобалізації,

¹ Гесць В. Ринкова трансформація в Україні: здобутки, труднощі, уроки / Україна і світове господарство на межі тисячоліть / В.М. Гесць, А.С. Філіпенко, В.С.Будкін та ін. – К.: Либідь, 2002. – С. 15.

ПОЗИТИВНІ РЕЗУЛЬТАТИ	НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ
<i>Геоекономічний вимір</i> Транснаціоналізація / інтернаціоналізації Інтеграція Гіперконкуренція Форсований науково-технічний прогрес Індустріалізація економіки Інтелектуалізація економіки Інформатизація економіки Віртуалізація бізнесу Розвиток підприємництва / агробізнесу Спільний ринковий механізм Лібералізація торгівлі Усунення торговельних бар'єрів Мобілізація руху капіталу, товарів/послуг, робочої сили, інформації, технологій і обладнання Концентрація виробництва і централізація капіталу Надмірна капіталізація Домінування нематеріальних активів у створенні додаткової вартості Поширення транснаціональних мереж Глокалізація Регіоналізація Поляризація економічного розвитку країн Цивілізаційна асиметрія розвитку Монополізація ринків Агресивні методи конкуренції Радикалізм транснаціональних компаній Економічний і соціальний інфантилізм дрібних товаровиробників Ланцюгова реакція економічних криз	
<i>Геополітичний вимір</i> Комплементарність національних економік Гармонізація і універсалізація нормативно-правової бази регулювання ринків Уніфіковане і стандартизоване регулювання та управління Створення наднаціональних інститутів і інституцій Стандартизація стандартів якості й безпеки Транспарентність національних кордонів Демократизація суспільства Посилення залежності між національними економіками Послаблення національних економічних систем Часткова втрата національного суверенітету Певна втрата національної ідентичності Посилення економіко-політичної могутності одних країн за рахунок інших Криза мультикультурної політики	
<i>Геосоціальний вимір</i> Поступова асиміляція культур Гомогенізація культури Етнокультурне розмаїття Універсалізація поведінки суспільства Розшаровування суспільства Пригнічування національних і соціокультурних стереотипів поведінки Протистояння релігій Прогресуючий індивідуалізм	
<i>Геоекологічний вимір</i> Єдині норми екологічної етики Екологічна інформатизація Підвищення екологічної культури і заінтересованості суспільства Популяризація зеленого туризму Єдина загальноєвропейська екологічна мережа Виснаження природних ресурсів Погіршення екологічної ситуації у світі Турбоеволюція Виникнення «сміттєзвалищ планети» Транснаціональні перенесення забруднень Розширення ринків екологічно неповноцінних продуктів	

Рис. 4. Наслідки глобалізаційних трансформацій

Джерело: Власні дослідження.

яка значно підвищила рівень відкритості світової економіки і синхронізує рівні економічного розвитку в умовах циклічної кризовості. Здобуттю максимальних переваг сприятимуть спільні, скоординовані на плюралістичних засадах і взаємовигідні стосунки суб'єктів господарювання, бізнесу, уряду у напрямі взаємодії й за умови збереження інтересів споживачів. Інтереси всіх зазначених представників має захищати держава через внутрішні механізми підтримки та

стимулювання суб'єктів ринкових відносин і взаємодії з міжнародними інститутами та інституціями з таких глобальних питань, як протекціонізм у рамках СОТ, регулювання й розвиток торговельних зв'язків, позиціонування стратегічних експортоутворювальних галузей. Враховуючи незворотність процесу глобалізації та її форсований розвиток необхідно зосереджуватися на зовнішніх можливостях, при цьому максимально адаптуючись до нових умов.

Системно досліджені теоретико-методологічні засади феномену глобалізації. Ідентифіковано досліджуваній об'єкт, розкрито його сутність і особливості, визначено три сучасні концептуально полярні позиції щодо природи сприйняття глобалізації, а також позитивні та негативні наслідки глобалізації для світової економічної системи.

Системно исследованы теоретико-методологические основы феномена глобализации. Идентифицирован исследуемый объект, раскрыты его сущность и особенности, определены три современные концептуальные полярные позиции относительно природы восприятия глобализации, а также позитивные и негативные последствия глобализации для мировой экономической системы.

An article provides systematic analyses of globalisation phenomenon: identifies the studied object, defines its essence, considers its characteristics, defines three controversial conceptual approaches towards the definition of the bases for favouring of globalisation, sorts out positive and negative consequences of globalisation for the world economic system.

*

О.В. ПАЩЕНКО, кандидат економічних наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Конкурентоспроможність вітчизняної молочної продукції на світовому ринку

Важливим і необхідним елементом ринкового механізму є конкуренція, яка суттєво впливає на поведінку фірм у визначенні ціни, обсягів виробництва, якості товарів. Конкуренція – це економічне суперництво, боротьба між окремими виробниками продукції, робіт, послуг за задоволення власних інтересів. В умовах конкуренції перемагає той, хто створює високоякісну продукцію із найнижчими витратами при використанні науково-технічних досягнень, які сприяють зниженню витрат виробництва та забезпечують підприємствам значні переваги перед конкурентами за рахунок найефективнішої організації праці. Основними чинниками, які сприяють конкурентоспроможності товарів, є економічний потенціал, управління якістю продукції, інноваційний рівень, законодавча база, державне втручання у створення конкурентоспро-

можного середовища, існування внутрішнього й зовнішнього попиту на продукцію.

Питання конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, у тому числі молочної, досліджувалися в працях таких українських учених: П.Т. Саблука, М.Й. Маліка, О.М. Шпичака, С.М. Кваші та інших. Однак деякі аспекти даної проблематики необхідно продовжити досліджувати. Зокрема, слід приділити увагу конкурентоспроможності вітчизняної молочної продукції на світовому ринку.

Метою статті є оцінка конкурентоспроможності вітчизняної молочної продукції на світовому ринку з урахуванням індексів конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність – найважливіший та необхідний елемент ринкової економіки. В умовах конкурентоспроможності